

25 år sedan Emil Manus dog

Minnesteckning från stormiga år i frihetens tjänst

C. J. Björklund

1960

År 1909 mötte jag Emil Manus i min hemstad, Uppsala. Han arbetade då som typograf på Akademiska tryckeriet. En annan skånsk typograf konditionerade på samma tryckeri, Oscar Malmberg. Malmberg tjänstgjorde sedan i många år som Brands driftige faktor. Nu är han redaktör och ägare av tidningen "Smälänningen".

I Uppsala döptes Emil Manus. Han föddes i Landskrona och hans rätta namn är Emil Bernhard Svensson. Sina bidrag i Brand signerade han då alltid Emil B. Svensson. Det var hans kolleger på tryckeriet i Uppsala som gav honom smeknamnet Manus. Orsaken var att han alltid tjatade efter flera manus att sätta.

Från Uppsalatiden minns jag bland annat att vi brukade diskutera nätterna igenom. I dessa debatter deltog Karl Elving, Oscar Malmberg, Emil B. Svensson-Manus, Oskar Larsson med flera ungsocialister och studenter tillhörande olika läger. På morgnarna tågade vi till ett bageri där ungsocialisten Gustav Borg arbetade. Han blev sedermera bageridirektör i Kooperativa Förbundet. Vi kokade kaffe och Borg bjöd på stora mängder färska wienerbröd.

Efter storstrejken, som började den 4 augusti och pågick ett par månader, fick både Malmberg och Manus sparken från Akademiska tryckeriet i Uppsala. Arbetsgivarna svartlistade anställda i stor utsträckning. År 1910 lämnade de två jämte typografen Emil Malmberg det kära fosterlandet och genomkorsade till fots Tyskland, Österrike, Frankrike, Italien och Schweiz. Av Internationella typografförbundet erhöll varje vandrande typgesäll 5 öre per kilometer. Eftersom de tre vandrade sammanlagt 7.000 kilometer blev det en bra slant, som i varje fall räckte till kosthåll och logi. Bland de vandrande "naver", skandinaver, var typograferna faktiskt en privilegierad grupp – tack vare sin starka internationella organisation.

Vid hemkomsten samma år, 1910, började Oscar Malmberg som faktor på Brands tryckeri. Han anställde också Manus i tryckeriet som sättnare "på beräkning", ackord således. Manus hade nämligen svårt för att vakna på morgnarna och i rätt tid infinna sig till arbetet.

*

Efter Uppsalatiden stod jag i brevlig förbindelse med Manus. Jag befann mig nämligen denna tid i Norge, efter en period som flygande agitator i detta de starka lidernas land. När kriget bröt ut befann jag mig i Wien, dit jag efter en häktning och utvisning från Tyskland begivit mig. I Tyskland var det mycket farligt att bedriva propaganda. Mot krigshotet 1914 propagerade vi med en viss framgång, men med påföljd att vi häktades. Efter en tids fängelsevistelse under brutala former – kriget hade brutit ut – fördes jag fängslad, ofta i bojor, från fängelse till fängelse genom hela Österrike och Tyskland. Vid ankomsten till Stockholm återknöt jag förbindelsen med Manus. En kort tid bodde jag hos honom och Eva i deras lägenhet på Blekingegatan.

*

Mycket tidigt en morgon vaknade vi vid ett väldigt oväsen på dörren. Det var polisen som bankade på dörren och ljudeligen skrek att vi skulle öppna. Som vanligt var det naturligtvis frågan om en stämning och åtal för ett föredrag, en tidning eller ett flygblad. Jag skrev den tiden också pamfletter på tyska som smugglades in i Tyskland. Sverige var då mycket tyskvänligt, men det var inte jag.

Denna tid var alltid detektiverna klädda i käpp. En av dem stack in sin käpp i brevlådans öppning och drog den fram och åter. Jag smög mig barfota ut i tamburen, högg tag i käppen och bröt av den. I full desperation stack den andra detektiven också in sin käpp. Den gick samma väg. Attentatet mot deras käppar besvarades av detektiverna med våldsamma eder och en kraftig attack mot dörren, som dock höll. Alla våra goda grannar följde naturligtvis striden med stort intresse.

Vi drog oss tillbaka tyst och stilla. Från vår lägenhet fanns till all lycka två utgångar. Från köket kunde man via en takstege komma in på vinden. Därifrån var det lätt att söka sig ner långt ifrån den vanliga utgången. Det visste ju inte detektiverna. De väntade troget som goda belägringsmän när vi för länge sedan befann oss i trygghet långt borta från valplatsen.

År 1918 flyttade familjen Manus från Stockholm till Köpenhamn. Där deltog Emil och Eva i den danska ungsocialistiska rörelsen. Rörelsens högkvarter var en "Lesestue" på Wesselsgade. En tidning utgavs också. Den hette "Det röde krig".

Hösten 1922 deltog Manus i den konferens i Berlin där den syndikalistiska internationalen bildades, IAA, Internationella Arbetare-Associationen. Även den sammankomsten sökte polisen förhindra. I januari 1923 reste Manus med familj till Paris. Där träffade jag honom hösten samma år. En internationell anarkistisk kongress hade nämligen sammankallats i Paris. Jag hade utsetts att representera Sveriges Ungsocialistiska Förbund.

*

Enligt vad tidningen "Le Peuple" och flera andra franska tidningar senare meddelade hade regeringen givit polisen order att strängt övervaka kongressen, sabotera den eller spränga hela kongressen. Kongressen skulle börja den 7 oktober 1923. Många av delegaterna hade infunnit sig i god tid. Den femte oktober arresterades den kände publicisten Luigi Bertoni från Schweiz, en italiensk delegat, vars namn just nu tyvärr fallit ur minnet, Emil Manus och undertecknad.

Vi fördes alla till gråstensfästningen mitt emot Notre Dame. Fängelset heter La Cité, en beryktad byggnad där en gång franska kejsarinnan Marie Antoniette satt fängslad. Manus och jag placerades i var sin underjordiska cell och behandlades meningslöst brutalt.

Häktningarna väckte stor uppmärksamhet, både i Frankrike och Sverige. Ture Nerman skrev en rolig dikt om händelsen: "Carl Johan Björklund i Brand". Och Manus skrev också en dikt: "Natt i fängelset La Cité". En lång dikt, som jag publicerade i Brand:

Som ett gott litet barn han vilar den store revoltörn i sitt hörn. – – – Så sitter jag bakom galler och väntar befrielsens stund.

Efter Paris-äventyret samarbetade Manus och jag i Brand i ungefär tio år. Manus som expeditör och kassör. Jag som redaktör, ett arbete som jag skötte i närmare trettio år. Men det gällde också att resa som agitator, ett slitsamt jobb, samt sköta en hel del andra åligganden.

Den skriftliga propagandan måste också bedrivas i form av bokutgivning. Ett väldigt tillskott under denna tid blev den broschyr jag skrev under titeln "Rädda Sacco och Vanzetti". Brands pressar gick både dag och natt, men kunde ändå inte fylla behovet. Jag tror upplagan steg med närmare hundra tusen exemplar. Vi tryckte också Georg Brantings bok om Sacco och Vanzetti, Ebbe Lindes bok "Brott och straff", en broschyr av Silverstolpe och mina båda böcker "Det fria samhället" och "Under röda fanor".

Det var egentligen ganska egendomligt att vi under de oerhört svåra och pressande förhållanden som rådde orkade med att utföra allt det arbete som krävdes.

*

Självfallet finns oändligt mycket mera att berätta om den tid det här gäller. Men denna korta skiss är redan för lång. Jag är emellertid angelägen att betona, att vid de otaliga angrepp som riktades mot oss denna tid försvarade vi enigt och solidariskt rörelsen och varandra. Manus var i sådana situationer alltid en pålitlig och god kamrat.

Emil Manus bröts ner i förtid. Innan han gick bort utträttade han åtskilligt. Hans arbetsområde var det administrativa-organisatoriska, men han både skrev och uppträdde som talare. Han skrev följande propagandabroschyrer: "Frihetens väg", "Arbetarklassens bödel – militarismen", "Manifest till Sveriges största parti", "Vad varje ung man och kvinna måste veta", "Riksdan som lurar oss" och "Ned med kungadömet". Som talare hade han säkerligen en hel del goda saker att säga sina medmänniskor. Men tyvärr övervann han aldrig svårigheterna med sitt talorgan, diktationen var oklar, han stötte och nästan stammade när han blev ivrig och ivrig var han nästan alltid.

Vi deltog båda som delegater i SAC:s 25-årsjubileumskongress midsommar 1935. Under en utflykt den 27 juni till Krankholmen i Mälaren insjuknade han plötsligt och dog i båten på hemväg till Stockholm. Hans sista ord var: "Jag känner att jag dör pojkar! Vräk kadavret i sjön." Han kunde vara drastisk utan att mena mycket med det.

Tio år senare, 1945, avtäcktes på Nya kyrkogården i Enskede en minnesvård över Emil Manus. I mitt tal vid det tillfället tackade jag Manus för hans insats i frihetskampen.

Han slapp uppleva de fruktansvärda järnåren, som började med andra världskrigets utbrott. Tjugofem år har förflutit sedan Manus dog. Femton år har gått sedan andra världskriget slutade.

Nog är det bra ynkligt att vi nu hotas av ett nytt världskrig. Bevisar inte det att vi alla är stora stackare, som ännu inte lyckats göra oss fria från hotet av det vansinnigaste av allt vansinnigt: krig!

Men låt oss inte släppa det goda hoppet på att förnuftet växer över allt i världen. Då växer tron och förvisningen och de praktiska möjligheterna att trygga fredens och frihetens seger i all land!

Det Anarkistiska Biblioteket

C. J. Björklund
25 år sedan Emil Manus dog
Minnesteckning från stormiga år i frihetens tjänst
1960

Tidningen Brand #3 1960

sv.anarchistlibraries.net